

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Fra Sommeren 1902 til Vaaren 1904 arbejdede Sophus Bugge saagodtsom udelukkende paa Afslutningen af »Norges Indskrifter med de ældre Runer«. I Februar 1903 kunde han udsende Slutningsheftet af Bind I (S. 385—458), og han haabede da, at det hele Værk inden samme Aars Udgang skulde foreligge afsluttet med Bind II, som var bestemt til at udgjøre ét Hefte. Men, bemærker han paa Omslaget af Bind II Hefte 1 (dateret 15de Marts, færdigtrykt 30te Marts 1904), »Værket er blevet udvidet og dets Udgivelse har taget længere Tid end paaregnet« paa Grund af nye Fund og nye Undersøgelser om flere af de i Tillæg behandlede Indskrifter, og »fremdeles har det vist sig, at »Almindelige Bemærkninger« vil blive mere omfattende end tidligere antaget«.

Imidlertid svulmede de »Almindelige Bemærkninger« endnu mere op, til at blive en Undersøgelse om Runeskriftens Historie fra de ældste Tider til den historiske Tids Begyndelse i Norden. Han bestemte sig derfor nu til at udgive som et eget Skrift nærværende »Indledning« til Runeværket: »Runeskriftens Oprindelse og ældste Historie«.

Et vigtigt Led i Bugges Studier over Runeskriftens Historie kom Runeindskrifterne paa Guldbrakteater til at danne. Fra Vaaren 1904 til ud paa Vinteren 1905—06 var han stærkt optagen af Brakteat-Indskrifterne, og da det viste sig, at disse trængte en ny og indgaaende Behandling, besluttede han at udgive som særskilt Arbejde sine »Bidrag til Tolkning af danske og tildels svenske Indskrifter med den længere Rækkes Runer, navnlig paa Guldbrakteater« (Aarbøger 1905 S. 141—328), der altsaa maa betragtes som Forstudier til hans Fremstilling af Runeskriftens ældste Historie.

Allerede noget tidligere (November 1904 til Mai 1905) havde han — med Bistand af nærværende Udgiver — faaet færdigtrykt 1ste Hefte (S. 1—128) af »Runeskriftens Oprindelse og ældste Historie«. Det var Meningen, at 2det Hefte skulde følge efter i 1906, naar hans Medarbejder var hjemkommen fra et Aars Studieophold i Udlandet, og dernæst skulde der tages fat paa Afslutningen af Bind II, hvoraf 2det (og sidste) Hefte endnu manglede. Men isteden kom han til at vie Rök-Indskriften sit sidste Leveaar, og da nærværende Udgiver efter Sophus Bugges Død (8de Juli 1907) skulde søge at afslutte hans runologiske Arbejder, laa det nærmest at bringe Skriftet om Rök-Indskriften i trykfærdig Stand, førend der blev gjort noget med det norske Runeværk.

En anden Grund til, at Bugges Optegnelser til Runeværket har maattet vente paa Offentliggørelse, har været den, at Udgiveren i de første Aar efter Forfatterens Død haabede at kunne udfylde hans efterladte Manuskript til en samlet og afrundet Fremstilling af »Runeskriftens Oprindelse«. Senere er han dog kommen til den Opfatning, at Sophus Bugges efterladte runologiske Optegnelser bør udgives for sig, saaledes at dennes Slutningskjæder og den Stemning, som præger den hele Fremstilling, ikke forstyrres af en Andens Udfyldninger.

Af de i 1912—13 trykte Afsnit af nærværende Bind (S. 129—221) forelaa *4de Bog* med Undtagelse af Ekskurs III (S. 151—153) fuldt afsluttet ved Forfatterens Død. Det samme var Tilfældet med det meste (Kap. I—II) af *5te Bog*, som handler om Runetegnenes Oprindelse. Af endel spredte Notitser til denne Bog sees, at det havde været Forfatterens Hensigt at behandle i Sammenhæng med Runetegnenes Oprindelse forskellige andre Spørgsmaal vedkommende Runeskriftens formelle Side, deriblandt Skriftens Retning (herom et længere udarbejdet Stykke S. 176 f.), Interpunktion og Rammelinjer (jfr. den i 1ste Bogs Kap. V antydede Disposition). Videre vilde han have drøftet det Spørgsmaal, om Runeskriftens nærmeste Forbillede er at søge i græsk og latinsk kursiv eller monumental Skrift, samt Principerne for Omdannelsen af de græske og latinske Bogstaver til Runetegn. I Forbindelse hermed skulde have været undersøgt, til hvad Slags Meddelelser Runeskriften først har været anvendt, hvem der først har brugt Runerne, litterært dannede Mænd eller Haandværksfolk (herom en kort Optegnelse, meddelt S. 177), og hvorledes Runeskriftens første Anvendere har modtaget Undervisning i Bogstavskrift (jfr. Optegnelsen S. 177).

I Sammenhæng med det sidste Punkt vilde Forfatteren dernæst have søgt at besvare Spørgsmaalet om Runefølgens og de 3 Ætters Oprindelse. Dette Spørgsmaal indgik for ham som Led i en Undersøgelse om Forholdet mellem de første kristne Goter i Lille-Asien og Armenierne. Han troede i Runerækkens Bogstaver **fubark** at have fundet en hel Sætning i armenisk Sprog, og vilde deraf, ligesom af Runenavnernes Overensstemmelser med armeniske (og georgiske) Bogstavnavne, drage bestemtere Slutninger angaaende Armeniernes Medvirkning ved Dannelsen af Runeskriften. Af de spredte Optegnelser til denne Undersøgelse har Udgiveren dels ikke kunnet, dels — efter Samraad med Professor A. Torp — ikke vovet at offentliggjøre noget. Dette har sin Grund paa den ene Side i Notitsernes Knaphed, paa den anden Side i Resultaternes store Usikkerhed og Undersøgelens hele Karakter af Uafsluttedhed. Hvad der har kunnet udgives om Goternes Forbindelser med Armenierne og om Runefølgens Oprindelse er alt samlet i det Afsnit, der er betegnet som *6te Bog*.

I *7de Bog* er forenet en Række i det store og hele taget fast sammenhængende Optegnelser om Runeskriftens Udbredelse nordover og dens ældste Historie i Norden. Disse Optegnelser var — til forskellige Tider — udarbejdede, førend der var fattet nogen Beslutning om, at et eget Indledningsbind til Runeværket skulde handle om Runeskriftens Oprindelse og ældste Historie, og Forfatteren naaede ikke selv at gennemse dem fuldstændig og afgjøre, hvad der skulde medtages i Indledningen og hvad skulde indgaa blandt »Almindelige Bemærkninger« (i Bind II) til de norske Indskrifter med de ældre Runer. Her har Udgiveren gaaet frem efter bedste Skjøn, idet han har ment sig overalt at være i Overensstemmelse med Forfatterens Plan, ogsaa hvor han ikke har direkte mundtlige eller skriftlige Udtalelser af denne at paaberaabe sig. Tilføielser af Udgiveren er her som andensteds satte i [].

Fra og med *5te Bogs* Kap. III er Indholdslisten forfattet af Udgiveren, delvis paa Grundlag af Forfatterens i Haandskrift foreliggende Plan for de saakaldte »Almindelige Bemærkninger«. Til denne »Plan« vil der være Anledning til at komme tilbage i Fortalen til Værkets andet Bind.

I Udgiverens »Tillæg« er der taget Hensyn til den Forøgelse, som Runematerialet har faaet siden Forfatterens Død, navnlig ved Fremkomsten af 3 vigtige norske Indskrifter med de ældre Runer, fra Fløksand i Nordhordland (1907), fra Strøm paa Hitteren (1908) og fra Huglen i Søndhordland (1910). Desuden indeholder disse Tillæg flere Henvisninger til runologiske Arbejder af Sophus Bugge fra hans sidste Leveaar. Her skal der ogsaa (ligesom S. 186 Anm. 1) én Gang for alle henvises til Bugges ovenfor nævnte Forstudier til dette Arbejde i Aarbøger 1905.

VII

Registrene bestaar kun af Ord- og Indskriftfortegnelser, idet et fuldstændigt Sagregister synes mindre paakrævet paa Grund af Indholdslistens Udførlighed. I Indholdslisten er angivet, hvor de enkelte Runenavne og Runeformer er behandlede, hvorfor disse ikke er medtagne i Registrene.

Hele dette Bind er, da Forfatterens Syn var svækket, efter hans Diktat ført i Pennen af Andre, det meste af nærværende Udgiver. Af denne Arbeidsmaade er Fremstillingen stærkt præget. For dem, der stod Sophus Bugge nær i hans sidste Aar, knytter der sig til de stilistiske Eiendommeligheder ved hans Forfatterskab fra denne Tid et levende Minde om en mægtig Forskertrangs Kamp mod ydre Vanskeligheder.

Kristiania 16de Februar 1913.

Magnus Olsen.